

môžeme až po ich vzájomnom odlíšení. Možno až potom si uvedomíme, že plody výskumu vedomia nezbadáme nielen preto, že pre les nevidíme stromy (s. 93), ale aj preto, lebo pre stromy nevidíme les.

Silvia Kocianová

PhDr. Silvia Kocianová
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava
SR

PORTRÉT INTELEKTUÁLA: POKUS O DEMYSTIFIKÁCIU

PAUL JOHNSON: Intelektuálové. Praha, Návrat domů 1995, 389 s.

Po *Dejinách 20. storočia* sa do rúk slovenského čitateľa dostáva kniha z pera toho istého autora, ktorá má všetky predpoklady stať sa bestsellerom nielen medzi intelektuálmi. Vyplýva to jednak z atraktívnej témy, jednak z provokatívneho spôsobu a štýlu jej autorského spracovania. V trinástich kapitolách sa pred zrakom čitateľa odvíjajú osudy a životné dráhy význačných celebrit „pera a ducha“, ktoré v rozhodujúcej miere ovplyvnili modernú dobu nielen, pokiaľ ide o jej literárny či umelecký výraz, ale aj so zreteľom na vzory správania, uvažovania a zdôvodňovania presvedčení, ktoré určujú ľudský život.

Východiskom Johnsonových úvah je téza o zrode svetského intelektuála – jeho prvé „vtelenie“ reprezentuje J. J. Rousseau (s. 7-37) –, ktorého neobmedzuje rešpektovanie tradície ani transcendentná autorita, ako to bolo v prípade vzdelancov v časoch, kedy náboženské čítanie aj sama cirkev mali dominantné postavenie vo svete kultúry. Nový intelektuálny druh, ktorý uzrel svetlo sveta v epoche osvietenstva, sa cítil povolaný fungovať v úlohe radcu ľudstva a pokiaľ berieme toto poslanie, na ktoré sa cítia intelektuáli oprávnení, vážne, musíme pripustiť, že Johnsonovo úsilie podrobiť kritike tento nárok, evidentný najmä v 20. storočí, je celkom opodstatnené.

Autor bilancuje účinkovanie osobností literatúry, žurnalistiky a filozofie pri formovaní verejnej mienky, inštitúcii a postojoiv, pričom konfrontuje hlásané krédo s ich vlastným životom. Sugestívne sa pýta, či svoje publikované názory, vízie „lepšieho sveta“ vzťahovali aj na svoje súkromie, preveruje, aký bol ich pomer k pravde, k priateľom, ro-

dine, deťom. Osobitnú pozornosť venuje analýze problému, či proklamované a deklarované projekty obstáli pred korozívnym účinkom času (s. 10). Tieto otázky a naznačené východisko tvoria pomyselnú spojnicu medzi postavami, ktoré delí priestor a čas (J. J. Rousseau, P. B. Shelley, K. Marx, M. Ibsen, L. N. Tolstoj, E. Hemingway, B. Brecht, B. Russell, Jean-Paul Sartre, E. Wilson, V. Gollancz, L. Hellmanová ako hlavní protagonisti).

Nepochybne, mnohé autorove verdikty budú pre tých, čo v tematizovaných osobnostiach vidia priamo kvintesenciu intelektu, ako aj zosobnenie morálnych cností, znieť, mierne povedané, trochu neúčtivo. Lenže Johnson vôbec nechce spochybňovať intelektuálny výkon a kultúrny prínos daných aktérov. To, čo problematizuje, a dodajme, že plným právom, je nelegitímny nárok odvodzovať z profesionálnej kompetencie v jednej oblasti univerzálne nároky na rozdávanie receptov na spásu ľudstva a spoločnosti. Navyše, a v tomto bode je autor trochu škodoradostný, jeho líčenie naznačuje, že na krížovej výprave za lepšou civilizáciou nepreukázali hrdinovia knihy ako reprezentatívna vzorka svetského intelektuála veľa vytrvalosti pri dlhodobých kampaniach ani heroickú obetavosť, akú predpisovali nimi hlásané ideály. Zaujímavé sú Johnsonove porovnania rozdielov medzi európskym a americkým intelektuálom, ktoré spája s odlišným prístupom k náboženstvu, ktoré sa v USA koncentrovalo nie na dogmu, ale na pravidlá správania. Ako prvý prototyp z americkej galérie intelektuálov uvádza R. W. Emersona (s. 153-156). Záverečná kapitola s názvom *Úlet rozumu* (s. 329-365) je pre súčasníka azda najzaujímavejšia, lebo pojednáva o idoloch (aj žijúcich), na ktorých autor dokumentuje tézu o „obrate od utopizmu k hedonizmu“ a znepokojivý vzťah k násiliu a jeho zdôvodňovaniu, ku ktorému sa intelektuáli od 30-tych rokov až po dnešné dni uchylujú. Johnson to dokladá životom a dielom režiséra Fassbindera, literátov Tynana, Connollyho, Baldwinu a svetoznámeho lingvistu a filozofa N. Chomského. Nie je príliš povzbudivé zistenie, že intelektuálna elita sa väčšinou v našom tristnom storočí príliš nevyznamenalala, lebo preukázala „schopnosť profitovať z toho najlepšieho z oboch svetov, zo sveta pokrokového pokrytectva a zo sveta privilegovaných...“ (s. 239), čo akosi príkro kontrastuje s ich teatrálnymi snahami deštruovať establishment. Platí to tak o skvelom filozofovi a logikovi Russellovi, ako aj o „funkcionárovi ľudstva“ Sartrovi a vcelku to potvrdzuje názor, že treba rozlišovať medzi kvalitami intelektu a charakteru. Z tejto perspektívy nie je autorov výrok, že „v živote mnohých geniálnych intelektuálov asi existuje zlovestné mozgové klimaktérium, ktoré možno označiť ako ulietnutie rozumu“ (s. 364), ktorý vyslovil v súvislosti s politickým angažovaním Chomského, blasfémiiu, ale konštatovaním faktu.

Skutočnosť, ktorú netreba osobitne dokazovať, totiž že práve intelektuáli čiperne asistovali pri všetkých pohromách nášho storočia, ich tolerovanie násilia, ktoré pokladali za účinný nástroj presadzovania vyznávaných ideí, ich oportunistikus je pre Johnsona dôvodom, aby svoju knihu zakončil výstrahou pred všetkými, ktorí uprednostňujú idey pred ľuďmi (s. 365).

Neveriacim Tomášom, ktorých sa pri čítaní knihy „znevažujúcich tradované autority“ zmocní posvätné pohoršenie, možno odporúčať, aby sa sami preluskali pôvodnými prameňmi tvrdení a názorov, ktoré nájdu za každou kapitolou. Kniha obsahuje menný regis-

ter, ktorý uľahčí orientáciu pre tých, čo sa budú chcieť vrátiť a porovnať niektorých hrdinov knihy.

Je to vzrušujúce a zároveň zábavné čítanie, ktoré súdneho čitateľa nenechá na pochybách, že intelektuáli en masse nie sú nevinnou obeťou politických konštelácií, za akú sami seba pokladajú. Pre profesionálneho filozofa bude zaiste pozoruhodná Johnsonova interpretácia Marxovej zaručene „vedeckej“ metódy, ktorá doposiaľ v našom prostredí „uniká“ kritickej analýze.

Tatiana Sedová

PhDr. Tatiana Sedová, CSc.
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava
SR

BYTIE, POZNANIE, KONANIE

SEIN, ERKENNEN, HANDELN-INTERKULTURELLE, ONTOLOGISCHE UND ETHISCHE PERSPEKTIVEN (Bytie, poznávanie, činnostno-interkultúrne, ontologické a etické perspektívy). Herausgegeben von Heinrich Beck und Erwin Schadel, Band 7. Frankfurt am Main, Verlag Peter Lang 1994. Slávnostné vydanie pri príležitosti 65. narodenín profesora Heinricha Becka.

Bytie, poznanie a konanie je názov rozsiahlej práce (857 s.), ktorá vyšla pri príležitosti 65. narodenín Heinricha Becka vo vydavateľstve Petra Langa vo Frankfurte nad Mohanom roku 1994.

Všetky tieto tri filozofické kategórie vytvárajú aj Beckove tri veľké tematické okruhy, okolo ktorých sa točí jeho filozofia a vytvára svoj vlastný osobitý status. Začína sa pri stretnutí s podstatným. Toto podstatné sa chápe ako kritický a konštruktívny stret s dôležitými problémami súčasnosti.

Celé filozofické myslenie sa odvíja v špirále – začína reflektovaným ukotvením v podstatnom, v rámci ktorého sa sústreďuje na kritické a konštruktívne stretnutie s akútnymi súčasnými problémami, v rámci ktorých chápe Beck krízové momenty ako začiatky, ku ktorým sa treba neustále vracat'. Pri týchto návratoch je zrejmé, že ide o upevnenie zmyslu bytia.